

Горан ЗЕНДЕЛОВСКИ

УДК: 316.42.063.24
316.334.3**АНТИГЛОБАЛИЗАЦИСКИ ДВИЖЕЊА*****Кратка содржина***

Идеолошкиот конфликт од минатото го заменува мноштво проблеми расеани насекаде низ светот. Тие предизвикаа големи промени на политички, економски и на безбедносен план, а со тоа се појавија и нови, модерни движења, правци и организации со револуционерен карактер, подготвени да го изразат своето незадоволство од процесите на глобализацијата. Овие движења придонесоа за интернационализација на настаните и овозможија светот да е глобално политички активен. Со помош на динамиката на глобализацијата се создаде силен импулс за пренесување на моќта надолу и овозможи вклучување луѓе, групи и организации со различни гледишта и идеологии, а чија цел е преуредување на капиталистичкиот неолиберален светски систем, трансформација на постојните меѓународни организации и институции и пронаоѓање на „третиот пат“, кој води кон одговорно, праведно и демократско управување со глобализацијата.

Клучни зборови: АНТИГЛОБАЛИЗАЦИЈА, ДВИЖЕЊА, НЕЗАДОВОЛСТВО, СОЛИДАРНОСТ, АЛТЕРНАТИВИ

Вовед

Појавата на нови модерни движења, правци и организации со револуциски карактер се одговор на незадоволството од процесите на глобализацијата. Тие вклучуваат луѓе, групи и организации со различни гледишта и идеологии, од различни возрасти и националности. Освен од економската глобализација, нивното незадоволство е изразено и спрема останатите негативни консеквенции од глобализацијата. На пример, незадоволството се однесува и на нетранспарентноста на демократските процеси при создавањето на системот на глобално управување, „вестернизацијата“ на светот и можноста од губење на националниот идентитет. Најизразени и најрадикални се оние антиглобалистички движења насочени против меѓународните институции и неформалните групи (Меѓународниот монетарен фонд, Светска банка, Светска трговска организација, Г-8 и Светскиот економски форум), кои работат во интерес на економската глобализација и ја промовираат неолибералната идеологија.

Поради тоа, антиглобалистите сметаат дека треба да се трансформира меѓународниот систем кој во иднина нема да биде доминантно капиталистички, туку

ќе биде систем кој ќе успее да ги отстрани сите зла што ги содржи капитализмот (Klein, 2007). Тоа подразбира и создавање нов проект на глобализација, со нови правила и институции за управување на национално, регионално и на глобално рамниште, кој ќе работи повеќе во функција на луѓето отколку за профитот. Овој похуман однос би се базирал на *етика* (помалку кршење на човековите права и слободи), *еднаквост*, (намалување на разликите во развојот и сиромаштијата во државите и помеѓу нив), *еколошка одржливост* (помалку експлоатација и последици врз животната средина) и друго (Pescijlic, 2005). Имено, станува збор за една поинаква глобализација што можеме да ја именуваме како *алтернативна глобализација*, која ќе биде похумана, поправедна, солидарна, подемократска и рамноправна во однос на сегашната. Нејзината цел ќе биде да ги елиминира експлоатацијата, маргинализацијата и фрагментацијата во сите општествени форми. Секако, тоа нема да биде едноставно, бидејќи секој регион од светот е обременет со замрсени конфликтни проблеми кои се дел од глобалниот Горднєв јазол.

Притоа, како што вели *Шолте*, прашањето е „дали само да се преуреди ентериерот или да се започне со поставување темели за нова зграда? Радикалистите се стремат кон менување (реконструкција) на сегашниот меѓународен систем, односно бараат алтернативен систем, што за некои и не е добра варијанта, бидејќи може да води кон процес на *деглобализација*, односно навраќање кон постарите системски вредности (Шолте, 2010: 216-239).

(Не)насилно дејствување или солидарност на антиглобализациските движења

Протестите во Сиетл, Џенова, Вашингтон, Прага, Њујорк, Сиднеј претставуваа настани каде што незадоволните ја препознаа глобализацијата како форма на „канибализам“, која ги уништува правата на луѓето и работниците, малите компании, одредени култури и ја загадува целата планета. Како секое движење, и овие имаа свои гесла преку кои ги истакнуваа револтот и „содржината“ на толпата.¹ Се бара алтернативен начин како да се намали „социјалниот негативизам“

¹ На пример демонстрациите во Сиетл и во Џенова носеа пароли од типот „Ова е демократија“ (This is democracy!), „Вие сте Г-8, ние сме 6.000.000.000“ (Voi G8, noi 6.000.000.000). Види во: Легсви К., *Глобализацијата и нејните противници*. Агата. Софија. 2007, стр.180; На собирот со назив „Возможен е друг свет“ (Um outro mundo é possível) во Порто Алегре учествувале околу 100.000 луѓе од 130 земји, чија намера била да покажат дека глобализацијата „не работи како што треба“. Овие демонстрации имаат постојан континуитет и се со сè поголема масовност. Тоа го потврдија и настаните во Оукленд (САД, 2011) каде што илјадници демонстранти се противеа на аличноста на корпорациите. Активистите констатираа дека системот е наклонет кон корпорациите и најбогатите 1% од населението во земјата. Затоа овие протести имаа пазиви „Окупирај го Волстрит“ или „Ние сме 99%“ (We are the 99%), и беа со антикапиталистичка реторика. Извор: „Антикапиталистичките демонстрации не запираат“, „Утрински весник“, 3 ноември, 2011.

од корпоративната глобализација, при што никој на планетава не треба да биде маргинализиран од актуелните проблеми кои нè засегаат сите. Во основа, овие движења можеме да ги класифицираме во две групи. Првата група се оние што јавно и отворено протестираат против глобализацијата, а другата ја сочинуваат движењата кои дејствуваат внатре во системот. Па оттука, првите се сметаат за надворешна закана, а вторите за внатрешна закана за глобализацијата.

Постои и една поинаква класификација на антиглобалистички табори. Па така првиот табор се именува како *партикуларистички протекционизам*, со застапници кои ја обвинуваат глобализација за повеќето политички, економски и културни проблеми што ги засегаат нивните земји или региони. Тие ги осудуваат слободната трговија, глобалните инвеститори и мултинационалните корпорации, сметајќи дека тие придонеле за опаѓање на животниот стандард и за уништување на сопствената култура. Овие протекционисти се обврзуваат дека ќе го штитат традиционалниот начин на живеење од „надворешните елементи - доселеници“ кои се резултат од процесите на глобализацијата (Steger, 2005:112). Застапниците на партикуларистичкиот протекционизам се многубројни националистички партии во Австрија, Германија, Франција и во други националистички организации и групи во Америка како *John Birch Society, Christian Coalition, Liberty Lobby* и некои патриотски воени движења кои ја обвинуваат глобализацијата за повеќето фундаментални проблеми во нивните општества.

Вториот табор, познат како *универзалистички протекционизам*, се базира врз идејата за воспоставување рамноправни односи меѓу Северот и Југот. Во него се вклучени редица невладини организации и мрежи кои се борат за зачувување на животната средина, човековите права и слободи, правата на жените и слично. Овие застапници повикуваат на „глобализација одоздола“, а во корист на обесправените и сиромашните, како и изградба на нов меѓународен поредок кој ќе ги прераспреди богатствата рамномерно. Нивните идеали се еднаквост и социјална правда за сите на планетата, а не само за своите граѓани (Steger, 2005:113). Организации од ваков тип се *Third World Network, International Forum on Globalization*² и др.

Паралелно со одржувањето на *Светскиот економски форум*³ (СЕФ) во Давос, секоја година се одвива и контра или антидавос форум во Бразил, познат како „Светски социјален форум“ (ССФ), кој е од поинаква природа и се залага за доброто на човекот и подобро општество. Намерата на ССФ е да ги обедини движењата од Северот и Југот во едно, со што ќе ја зголеми ефективноста на глобалната сцена. Затоа овој социјален форум ги застапува движењата на Северот и Југот, што не е

² *International Forum on Globalization* е глобален сојуз на активисти, стручњаци, економисти, истражувачи, писатели, основан со цел да поттикне универзалистичко протекционистички одговор на глобализмот преку заедничко дејствување.

³ Тринесвиот Економски форум во Давос привлекува околу 3.000 учесници со трошоци од околу 10.000 долари по учесник. Годишната претплата за членство во СЕФ чини околу 12.000 долари и побарува фирмата да има капитална основа или годишен промет од најмалку милијарда долари. Извор: Solte A.J. *Globalizacija :kriticki uvod*, (drugo izdanje), CID, 2009.

случај со форумот во Давос, кој претежно работи во интерес на високоразвиените земји од северната хемисфера.

Зачудува фактот што движењата и протестите не се појавуваа во неразвиените сиромашни општества, туку во високоразвиените западни општества, односно на територијата на Западна Европа и на Северна Америка. Односно, тие претежно се раширени низ земјите од развиениот Север отколку во останатите држави. Значи ли тоа дека жителите на високоразвиените земји имаат поголеми тешкотии, проблеми и неправди од глобализацијата во споредба со жителите на сиромашните земји? По сè изгледа дека станува збор за космополитска свест и сочувство за глобалните проблеми со чие решавање би се придонело за подобрување на општата состојба на живеење низ целиот свет. Притоа, не треба да се заборави дека во развиените земји степенот на слобода и остварување на човековите права се издигнати на повисок стадиум отколку во неразвиените. Оттука, заради дообјаснување на работите, ќе се повикаме на видувањата на дел од креаторите на антиглобализациските движења.

Како иницијатори на антиглобализмот се појавуваат различни личности, како на пример филозофот *Пјер Бурдио*, потоа главниот уредник на списанието „Ле монде дипломатик“, *Игнасио Рамоне*, основачот на неколку антиглобализациски организации *Жозе Бове*, кој повикува на бојкот спрема американските корпорации, производи и услуги, германскиот политичар *Хорст Малер*, кој е за тоа економијата да им служи на интересите и потребите на општеството, а не на банда од финансиски шпекуланти. Понатаму, Мексиканецот *Маркос*, кој го претставува радикалното револуционерно крило на антиглобализациските движења познато како *EZLN (Ejército Zapatista de Liberación Nacional - Zapatista Army of National Liberation)*, основано во Чијапас (Мексико) во 1994 година и има „армија“ од 70.000 луѓе, чија цел е да го заштити мексиканскиот народ од американскиот капитализам (Недјалкова et al., 2005: 218-220). Ова движење се спротивставува на неолибералната политика и тековите на економската глобализација. Едно од најпознатите здруженија кое е критички настроено против глобализацијата е *Attac – Здружение за оданочување на финансиски трансакции во корист на граѓаните*, (*Association pour une Taxation des Transaction financières pour l'Aide aux Citoyens*), основано во Франција во 1998 година со активности во повеќе од 50 земји низ светот (Легеви, 2007:10). Здружението е познато како постмодерно или постматеријалистичко во кое се вклучени активисти со најразлични ориентации - екологисти, феминисти, антиглобалисти, неонационалисти, антикапиталисти, анархисти, активисти кои ги промовираат своите локални, регионални и етнички автономии и политики на идентитетот, сè до оние што се против американскиот хегемонизам и против доминацијата на транснационалните корпорации (Eisenstadt, 2007: 121). Повеќето од нив артикулираат со глобални права, преку глобалните маркети, глобални мрежи, а размислуваат и дејствуваат во глобалните услови, чија цел е да го поттикнат глобално внимание и да привлечат приврзаници од целиот свет (Beck, 2001:33). Покрај тоа, нивните барања не ги упатуваат само до националните влади, туку и до меѓународните организации, институции, форуми, а со цел да допрат до светската јавност.

Всушност, се работи за концептот на *глобално цивилно општество* кое опфаќа различни актери, движења, иницијативи и форуми, во кои учествуваат голем број недржавни актери кои можат да донесат нов бран промени, но лесно можат и да предизвикаат безбедносни импликации во глобални рамки. Овој бран кој доаѓа „одоздола“ и е нов предизвик за глобалната политика што ги глобализира масите во форма на глобално цивилно општество. Истовремено, се користат глобализациските процеси за постигнување глобални ефекти, но и ѝ пркосат на динамиката и развојот на глобализацијата.

Со опаѓањето на глобализацијата, се зголемува негативното јавно мислење и скептицизмот спрема неа. Односно, како што се создава суштинската врска меѓу глобализацијата и капитализмот, така сè поголем ќе биде бројот на незадоволни од капиталистичкиот систем, со зголемен број антиглобалисти. Притоа, антикапитализмот за брзо време ќе премине во антиглобализам (Bagvati, 2008:38). Штетно би било доколку зад маската на глобализацијата, нејзините противници преминат во националистички или ксенофобични движења кои се залагаат за зачувување на националниот идентитет и суверенитет или, пак, се втурнат во движења со религиска или фундаменталистичка идеологија. Не може ни да се замисли што ли би можело да се случи доколку во случај на светска економска рецесија се додадат „искри“ од таков фундаменталистички радикален карактер! Или, пак, развиените земји кои ги застапуваат либералните ставови да се претворат во земји со ксенофобични гледишта. Тогаш постои веројатност богатите земји да ги затворат границите или да ги подигнат бедемите за влез на стоки, услуги и имигранти однадвор. Со тој чин би можело антиглобализациските ставови да се прошират во антиимигрантски или некои слични, со сериозни последици врз мирот и стабилноста (Bagvati, 2008:41). Тоа значи дека доколку антиглобализациските движења го променат солидарниот - хуман пристап и се насочат да дејствуваат со насилни средства и методи, би можеле да ги изгубат улогата и смислата на нивното постоење.

Ваквиот диверзитет меѓу активистите, опоненти на глобализацијата, понекогаш ја отежнуваат анализата за движењето како целина, односно не може да се изгради покохерентна формулација на движењата. Но, може да се потврди дека антиглобализмот претставува едно од најголемите социјални движења кое како современа моќна форма ги заплашува владите и меѓународните организации во 21 век. Во иднина сè почесто ќе преовладуваат оние антиглобалистички движења кои покрај незадоволството од економските аспекти на глобализацијата, ќе се свртат и кон проблемите поврзани со војната и мирот. Слично како што беа незадоволствата на милиони луѓе против атомските бомби, против војната во Виетнам, па сè до оние со понов датум, протестите поради војната во Ирак, каде што учествувале од пет милиони до триесет милиони демонстранти во околу 60 земји низ светот.⁴ Исто така,

⁴ Мировно движење во Холандија ги повика граѓаните за секоја од новите 572 ракети на НАТО стационирани на нивна територија да одбијат од данокот по цент и да го пресфрлат во *Фондот за мировен данок* (Peace Tax Fund). Исто така, приврзаници и симпатизери на мировно

една од важните цели на веќе спомнатиот *Светскиот социјален форум* е помагање во интерес на мирот и отфрлање на милитаризмот со помош на демократско решавање на конфликтите, поддршка на интеграциите и мултилатерализмот (Јегеви, 2007:174).

Како и да е, започнува ново исцртување на „демаркационата линија“, која ќе ги дели глобалистите од антиглобалистите, затоа што се смета дека сегашната глобализација е униполарна, американско центрична и помалку демократична. Исто така, глобализацијата не може да ја исполни прогресивната функција, при што ќе ја изгуби социјалната база и ќе предизвика огромен дефицит во повеќе подрачја. Затоа како првична реакција на проблемите кои таа ги создаде се новите социјални движења и отпори што ги демонстрираат разни противници на глобализацијата со контроверзни ориентации, како што се комунисти, фашисти, феминисти, сколози, свештеници, бискупи, хомосексуалци, исламски фундаменталисти и сл. Случајно или не, ненамерно или тенденциозно, сите се против глобализацијата, чие мото е исто како кај глобалната војна против тероризмот, а гласи „Или сте со нас или сте против нас“.

Засега, овие антиглобализациски тенденции немаат моќ да го урнат системот на глобализацијата дури и онаму каде што се најсилни и најизразени. Но, можат да прераснат во движечка сила која ќе донесе реформи или резистентност, со што ќе ја променат насоката на глобализацијата. Нивната отпорност или во крајни граници нивните револуционерни особини се најмногу истакнати токму внатре во срцето на глобализацискиот систем. Во тој поглед не може да размислуваме како Маргарет Тачер дека „нема алтернатива“ - *TINA (There Is No Alternative)*, односно дека не постои замена за капиталистичкиот либерален систем. Напротив, антиглобалистите го застапуваат принципот *TATA (There Are Thousands Alternatives)*, односно дека „постојат илјадници алтернативи“ кои би можеле да бидат замена за сегашниот светски систем.

Заклучок

Антиглобализациските движења претставуваат современа форма на мировни движења за (не)насилно спротивставување на одлуките и постапките на глобалните политичко-економски актери. Нивните ефекти достигнуваат глобални размери и придонесуваат за зголемување на глобалната свест за проблемите кои ги засега поголемиот дел од светската популација. Меѓутоа, се поставува прашањето дали антиглобализациските движења водат кон зачувување на мирот и благосостојбата во светот или кон појава на нов светски беспоредок? Секако дека антиглобализациските движења имаат моќ да го реструктурираат глобалниот поредок и да ја променат улогата на глобалните актери, овозможувајќи им повеќе простор на оние актери кои

се подготвени да дејствуваат во сферата на социјалната еднаквост, зачувување на мирот, демократското управување на глобализацијата, почитување на човековите права и слободи и слично.

Литература

- „Антикапиталистичките демонстрации не запираат“, „Утрински весник“, 3 ноември, 2011.
- Aspekti globalizacije sa pregledom osnovnih pojmova* (2003), Beogradska otvorena skola i Dosije, Beograd.
- Bagvati, J., (2008), *U odbranu globalizacije*, Sluzbeni glasnik, Beograd.
- Beck, U., (2001), *The Fight for a cosmopolitan future*, New Statesman Nov 5.
- Eisenstadt, S.N., (2007), *The Reconstitution of Collective Identities and Inter-Civilization Relations in the Age of Globalization*, Canadian Journal of Sociology; Winter.
- Klein, N., (2007), *The Shock Doctrine the rise of disaster capitalism*, Metropolitan Books Henry Holt and Company, LLC, New York.
- Легеви, К., (2007), *Глобализацията и нейните процъфтяващи*, Агата, София.
- Недялкова, А., Бауман, З. и Филипов, Д., (2005), *Глобализъм, Регионализъм и Антиглобализъм*, Албатрос, София.
- Pavlovic, V., (2009), *Drustveni pokreti i promene*, Sluzbeni glasnik i Zavod za udzbenike, Beograd.
- Pecujlic, M., (2005), *Globalizacija dva lika sveta*, Gutenbergova galaksija, Beograd.
- Solte, A.J., (2009), *Globalizacija :kriticki uvod*, (drugo izdanje), CID.
- Steger, M.B., (2005), *Globalizacija*, Sahinpasic, Sarajevo.
- Шолте, Ј.А., (2010), „Управување со глобалните финансии“, во: Управување со глобализацијата: Моќ, власт и глобално управување, Академски печат, Скопје: 216-239.

Goran ZENDELOVSKI

ANTI-GLOBALIZATION MOVEMENTS

Summary

Ideological conflict of the past replaced the multitude of problems scattered around the world. They have caused major changes in political, economic and security plan and it appeared new, modern trends, directions and organizations of revolutionary character, willing to express their dissatisfaction processes of globalization. These developments have contributed to the internationalization of events and allowed the world to a global politically active. Using the dynamics of globalization have created strong momentum for transferring of power down and allow inclusion of people, groups and organizations with different views and ideologies and aimed makeover the neoliberal capitalist world system, the transformation of existing international organizations and institutions and finding a third way that leads to responsible, just and democratic governance of globalization.

Key words: ANTI-GLOBALIZATION, MOVEMENTS, DISSATISFACTION, SOLIDARITY, ALTERNATIVES.